

Andreas Daniel Habichhorst Johann Pistorius

**Disquisitionum Exegetico-Theologicarum super Illustriora Prophetarum Loca,
Praellectiones Publicas Sub Incudem Revocantium Tertia De Gladiis Gentium,
Verbo Evangelii Redargutorum, In Vomeres Convertendis Et Ternario Reiectionis
Judaeorum Inductivo Ex Jsai. II, v. 4 & 6**

Rostochi[i]: Wepplingius, 1687

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn733816517>

Druck Freier Zugang

RU theol. 1687

Habichhorst, Andr. Dan.

227111.

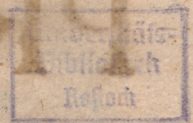
DISQUISITIONUM EXEGETICO - THEOLOGICARUM
super
ILLUSTRIORA PROPHETARUM LOCA,
PRÆLECTIONES PUBLICAS
SUB INCUEM REVOCANTIUM
TERTIA
DE

GLADIIS GEN-
TIUM,
VERBO EVANGELII
REDARGUTORUM, IN
VOMERES CONVERTENDIS

137

ET
TERNARIO REJECTIONIS JUDÆORUM INDUCTIVO
Ex ISAIAE II, v. 4. 5. 6.

Quam
Auspice DEO - Homine,
Pl. Reverenda F. C. tate THEOL. consentiente,
PRÆSIDE

ANDREA DANIELE
HABICHHORSTIO,

S. TH. D. E. JUDEMQUE PROF. PUBL. ORD. & CONSIST.
DUC. ASSESSORE DESIGNATO,

In Celeberr. Univers. Rostoch. Aud. Majori,
Ad d. V. Febr. hor. mat. 1687.

publicæ collationi Academicæ sistit

JOHANNES PISTORIUS, Fridl. Mekelb.
Rostochl, Typis JOH. W. EPPLINGII, Acad. Typogr

DEO
PATRIÆ
ET
PROMOTO.
RIBUS

LOCUS VI. JSAI. II. 4.

*Gladii lancesq; gentium, ad Ecclesiam Messia converforum ver-
boꝝ Evangelii ex Zion egressi redargutorum, in
vomeres falcesq; convertendi.*

Disp.
III.

§. I.

Sensum loci hujus (quem perinde ac præcedentem non tantum Micheas c. 4. 3. iisdem ferè verbis proponit; sed & Judæi aliorum trahunt) paucis pro instituti ratione indagaturis, cumq; simul ab abusu vindicaturis quæritur, num verba loci de *gladiis in vomeres convertendis* & belli studio non ampliùs sub regno Christi extolendo, sint accipienda juxta *literam* s. *proprie* ut & *absolute*, ita ut bella externa & corporalia in N. T. simpliciter damnentur & prorsus nulla tempore Christi, sed pax generalis & altissima sit futura? an vero *improprie* s. *metaphorice*, ut & *determinate*, de pace & tranquillitate spirituali & interna verorum regni Messia civium, ex qua fluit vel quam sequitur externæ pacis studium, locus sit intelligendus? Judæi, Soc. & Anabaptistæ aliiq; fanatici modo priori, nos verò posteriori locum interpretamur. Judæis quoq; pollicem hic iterum quodammodo premit Grotius, hunc esse loci sensum, ad locum parallelum Mich. 4. 3. scribens: *Et Persæ & populi, qui sub eorum erunt imperio, insensissimi olim Judæis, ut Assyrii &c. altam cum Judæis pacem culturi sunt.* Idem l. 1. de jure belli ac pacis c. 2. §. 8. Vaticinium hoc *hypothetice* s. *sub conditione accipiendum esse putat, si sc. omnes populi legem Christi suscipiant atque impleant: nam si omnes Christiani sint & Christiane vivant, nulla fore bella &c.* Ceterum fallit Grotius: Propheta enim hic de temporibus Messia sub ultima Monarchia vaticinatur, ceu patet ex præcedd. superiori Disputatione expositis. Numquid ergo locus ad tempora Persicæ s. secundæ Monarchiæ torquendus? Et quando Judæi tam altam sub Persis pacem habuerunt? numquid libri Esdræ, Nehemiæ & Esther de tanta pace testantur? Numquid tandem hypothesin licebit fingere, ubi in textu nulla apparet? Ut nihil nunc de *Hakspanio*

D

di-

dicamus, hyperbolicam locutionem hic statuente; *ecquis enim in Scripturis S. hyperbolen temerè admitteret?*

§. 2. Sensum autem Loci non proprium sed *metaphoricum* esse, eumq; de *fructu* agere, qui verbum Evangelii ex Zion inter Gentes vulgarum sequitur, & *interna ac spiritualis pax & tranquillitas* est, qua fideles veri q; regni Messiae cives ita gaudent, ut consequenter externæ quoq; pacis sectatores sint avidissimi & studiosissimi, nec temerè bella moveant; quamvis externâ pace non ubiq; in mundo fruantur, probamus (1.) *ex analogia scripturarum V. & N. T.* Nam juxta vaticinium tam Dan. c. 7. 21. & c. 9. 26. quàm ipsius Christi ap. Matth. 24. 6. 7. 15. bella certè corporalia & externa tempore Christi sunt futura. Interim tamen Christus & Apostoli ejus spirituales internamq; pacem ac tranquillitatem Christianis promittunt, quam verè in Christum credentes ita cum DEO habent, licet externè à mundo affligantur Joh. 14. 27. Rom. 5. 1. Phil. 4. 3. ut inter se tanquam vera Christi membra externam quoque pacem sectentur Joh. 13. 34. Eph. 4. 3. sequ. eandemq; cum aliis, quantum in se, colant Rom. 12. 18. (2.) *Ex antecedentibus*, ubi Propheta primò de Regno & Ecclesiâ Messiae loquitur, ad quam multitudo gentium, suavissimâ doctrinâ Evangelii & verbi DEI prædicatione, quæ Hierosolymæ cœpit & dehinc per orbem terrarum resonuit, impulsa confluit, v. 2. & 3. Deinde in principio versus quarti, ex quo locus noster est desumptus, dicit, *Messiam judicaturum esse inter gentes* (sc. egressu Evangelii ex Zion excitatos) *eosq;* (ante tribunal quasi suum citatos) *corrupturum* h. e. non verberibus, sed verbo *redarguturum*: id enim Ebraeum vult verbum וְהוֹכִיחַ a R. כַּח אַרְגִּיט *arguit certis argumentis & verbis convincendo, redarguit &c.* Et quid obstaret, si præcedentia illa versus hujus quarti verba וְשֹׁפֵט בֵּין הַגּוֹיִם וְהוֹכִיחַ לְעַמִּים רַבִּים h. e. *& judicabit inter gentes & redarguet populos multos*, ad proximè præcedens verbum וְדַבֵּר יְהוָה *verbum Domini* (ex Jerusalem egressum) referremus. Nam & Lutherus ad Loci paralleli Mich. 4. 3. verbum וְשֹׁפֵט *und er wird richten* in glos-

sa

sa dicit: Gottes Wort wird in alle Welt kommen. Igitur *verbum*
Evangelii latè sumti (ad hoc enim iudicium lex & Ev. spectat)
 gentes iudicabit & *redarguet*, sc. de peccato (conf. Joh. 16.
 8. 9. & resipiscentes absolvet h. e. læto remissionis peccatorum
 nuncio, omnes inter gentes, factò Hierosolymæ initio, gratiosè
 prædicando reficiet, conf. Luc. 24. 47. Hoc autem iudicio ver-
 bi Messia spirituali selencho priori versus membro jam præmis-
 so, mox Propheta eodem quoq; versu *fructum* verbi Evangelii in-
 ter gentes vulgati s. iudicii Evangelici subjungit, qui fructus pa-
 riter spiritualis est, sc. *Pax & tranquillitas interna*, quam tamen,
 metaphoricis describit verbis: *& constabunt* (sc. gentes verbo E-
 vangelii sic iudicatae, redargutae & absolutae) *gladios suos in ve-*
meres &c. nec amplius bellum discent, h. e. spiritualem & internam
 habebunt cum Deo pacem, & consequenter pacem quoq; exter-
 nam & corporalem cum aliis colent q. d. qui antea leones & lu-
 pi erant, h. e. truculenti & iniquitatibus dediti, avari & suistan-
 tum commodis vacantes, (unde dissensiones & deniq; certami-
 na oriuntur) per Evangelii doctrinã mansuescent, omnia charita-
 tis & benevolentia in proximos officia exercebunt, & non tan-
 tum sui sed & proximi rationem habebunt. Huc tendit similis
 prophetia Isai. 11. 6. c. 65. 25. *habitabit lupus cum agno &c.* (3.) *ex histo-*
ria & experientia, quæ testatur, pacem externam tempore Chri-
 sti perpetuam nunquam fuisse, sed potius bella & persecutiones
 Ecclesiam turbasse. Certè enim (verba sunt *B. Calov. in Bibl. il-*
lustr. ad locum parallelum Mich. 4. 3.) sicut bellatum est ante
 Christum natum, ita bellatum etiam ipso nato & bellabitur in-
 ter gentes usq; ad novissimam diem. Non igitur sentiendum est,
 Prophetam h. l. de publica & corporali pace in his terris loqvitari.
 (4.) *Ex consensu veterum simul atq; recentiorum Ecclesia Doctorum*,
 qui certè *ἐποφύαδον* locum hunc de spirituali pace, quæ ap. ve-
 ros Christi fideles viget, exponunt, vid. *Ireneus* l. 4. c. 6. 7. *Tertull.*
 l. 3. contra Marcion. cap. 21. *Athanas.* orat. de incarn. Verbi, *Ori-*
gen. contra Cels. l. 5. &c.

§. 3. Ubi verò notandum, quosdam Autores loci hujus verba: *Constabunt gladios in vomeres* &c. non tantùm de *fructu*, qui Evangelium inter gentes vulgatum s. Evangelicum hoc iudicium sequitur, sed etiam de *modo* regni Messiae per orbem terrarum propagandi & dilatandi exponere, quod sc. regnum Christi (Ecclesia & Religio) non vi externa, non bello, non bombardis gladiisq; sicut mundana, & sicut Religio Pontificia pridem & cum primis nuper in Gallia; sed pacatè & tranquillè propagetur, vid. *Prükn. in Vindic.* ad h. l. *Walb. Harm.* ad h. l. Quod modo verò hic *modus* propagandi regni Messiae per Evangelii sc. prædicationem, simul cum *fructu* Evangelii sic prædicati s. iudicii per Evangelium inter gentes exerciti, iisdem h. l. verbis indigitetur & quodmodò hæc consistant, nondum quidem perspicimus, licet ipsimet per aliorum vestigia ducti, neq; rem penitiùs ab initio perpendentes, similia in lectionibus ad h. l. docuerimus. Nam (1.) prædicatio Evangelii per intermes (quam Autores illi *modum* & medium occupandi, propagandi & conservandi Regnum Christi dicunt) est *causa*; pax vero spiritualis (quem iidem Autores *fructum* Evangelii inter gentes vulgati appellant, vid. *B. Calovii Bibl. illustr.* ad locum parall. Mich. 4. 3. p. 849.) est *effectus*. Nec (2.) de Apostolis vel eorù successoribus verbum prædicantibus eosq; nomine Messiae verbo iudicantibus & redarguentibus; sed de ipsis met gentibus sic iudicatis & redargutis hic dicitur, quod conflaturi sint gladios in vomeres &c. Si ergo locus hic de *fructu* agit qui Evangelicum hoc iudicium sequitur, & est pax spiritualis & effectus, certè idem iisdem verbis de *modo* Regni Messiae propagandi per prædicationem, qui est causa, simul agere nequit. Tantùm de *sensu* Loci metaphorico.

§. 4. *Abusus* ejusdem conspicitur (1.) ap. *Judaos*, ex h. l. sic arguentes: Tempore Messiae tanta erit pax, ut gladii sint convertendi in vomeres, nec bellum ampliùs gerendum. Cum verò talis conversio nondum evenerit, sed potiùs bella & persecutiones inter Christianos regnent, quis credat, Messiam jam venisse

se

se, & Jesum Nazarenum, quem Christiani colunt, verum esse
Messiam? vid. *Galatin.* l. 4. de A. C. V. c. 3. *Lyra* ad h. l. & Mich. 4. 3.
Tarnov. comment. ad Mich. 4. 3. (2.) ap. *Anabaptistas*, non tan-
tum Opifices, qui gladios & similia belli arma conficiunt, da-
mnantes, sed etiam cum *Soc. & Weig.* bellum in N. T. simpliciter ef-
se prohibitum censentes. vid. *Giesseus.* Tom. 3. disp. 17. th. 69.
Sed. Resp. (1.) generatim tam *Judæis*, quam *Anab.* &c. quod ine-
ptissimè sententiã Prophetæ pervertant, dum verba ejus propriè
& absolutè de pace corporali accipiunt, quæ allegoricè & deter-
minatè de spirituali pace, ex quâ fluit externæ pacis studium, ex ra-
tionibus suprâ dictis intelligenda sunt. (2.) Speciatim quidem *Ju-
dæis* respondere quidam solent Hieronymum secuti, ut *Drusus* l. 16.
Observ. c. 6. & *Prückn.* in Vindic. h. l. tempore nativitatæ Christi
Augustum Cæsarem Romanum Jani templum clausisse pacemq;
universo orbi restituisse, eandemq; aliquanto durasse spatio, idq;
fatis esse, cum particula *ἄλλοτε* amplius, non semper denotet perpe-
tuitatem, sed pro aliquanto temporis spatio sumatur, conf. 1. Sam.
7. 13. nec dubium esse, quin eodem tempore in diuturna pace mul-
ta belli arma in agriculturæ instrumenta sint conversa. Ceterum
quia locus hic non præcisè de tempore nativitatæ Christi, sed
generatim de Ecclesia N. T. & cum primis de tempore vo-
cationis gentium loquatur, quæ per egressum doctrinæ Evange-
lii ex Zion h. e. prædicationem Apostolorum Hierosolymæ cœ-
ptam inchoata; prætereaq; ipse Hieronymus fateatur, milites
& legiones Romanorum, tempore Augusti, contra barbaras gen-
tes fuisse delegatas, hinc rectius responderetur *Judæis*, locum al-
legoricè de pace spirituali agere. uti jam generatim responsum
est. conf. *Glass.* Ph. l. sacr. l. 3. Tr. 5. can. 13. (3.) *Anabaptistas* v. &
Weig. bellum in N. T. simpliciter hic damnari putantibus, speci-
atim resp. ipsorum sententiã cum manifestis scripturarum lo-
cis pugnare, quibus non tantum Magistratui committitur cura
subditos ab injusta vi defendendi pacemq; custodiendi Rom. 13. 4.
sed & legitimus belli armorumq; usus à Magistratu mandatus

probat *Luc. 3. 14.* Cum igitur h. l. dicitur, *gentes converſi conſla-*
bunt gladios in vomeres, non ſentiendū eſt Apoſtolos inter gentes
 Evangelium prædicantes, juſſiſſe Magiſtratum legitimum arma
 deponere & ſubditos ad prælium non exercere; ſed juſſiſſe qui-
 dem *Principes & Centuriones*, quantum ad Chriſtianiſmum ſpectat,
gladios ſuos in vomeres convertere h. e. pacem jam cum DEO per E-
 vangelii gratiam habentes, operam quoq̃ve dare paci & tran-
 quillitati externæ; contra verò quantum ad Officiū Magiſtra-
 tus & Centurionis attinet, juſſiſſe *vomeres in gladios convertere* h.
 e. ſubditos defendere eoſq̃ve ab hoſtibus & latronibus liberare:
 hæc enim eſt vocatio Magiſtratus, quam Evangelium non tollit,
 conf. Aug. Conf. Artic. 16.

LOC. VII. JSAI. II. 6.

*De Judæis, præ Oriente plenis & in natis Alienigenarum cum ap-
 plauſu acquieſcentibus, à Deo projectis.*

§. 1. Circa locum hunc, quo Propheta Judæorum ad
 oſculum Meſſiæ fruſtra v. ſ. invitatorum projectionem ita per a-
 poſtrophem, ad Deum tanquã ingratitudinis teſtem vindicemq̃
 directam, vaticinatur: *Sed projecisti (o Jhova) populum tuum, Domum*
Jacob, ſimulq̃ve ternarium projectionis inductivum ſubjungit:

כִּי מָלְאוּ מִקְדָּם וְעוֹנְנֵיכֶם כַּפְלִשְׁתֵּיכֶם וּבִלְדֵי נְכָרִים יִשְׁפִּיקוּ
 duo potiffimum controverſa notamus (1.) quam plenitudinem, ob
 quam Judæi erant projiciendi, intelligat Propheta dicens: *quia ple-*
ni ſunt, & quid per adjectam vocem מִקְדָּם deſignet? (2.) quid per
Natos Alienigenarum, in tertia projectionis ratione, ſignificetur?

§. 2. Quod attinet (1.) *Judæorum plenitudinem*, ob quam
 erant projiciendi, certè variant Interpretum ſententiæ, quas va-
 riæ nobis verſiones indicabunt. Vulgatus vertit: *repleta eſt ter-*
ra eorum ut olim. Chaldæus: *repleta eſt terra ipſorum idolis, ſicut à*
principio. Jun. & Trem. *Pleni ſunt malis, Dieu: rebas.* Forerius:
divitiis, Piſc. nefariis artibus, acceptis per imitationem ab vel ex
 Oriente. Vatablus vero & alii: *præ Oriente.* h. e. magis abundant,
 quàm

quàm Orientales populi, Syri: quomodo & Luth. *den die gegen Morgen*. Alii: *Præstigiis*. B. Varenius & alii Chaldaum secuti: *Idolis* &c. Hæ versiones sanè omnes ostendunt quidem (1.) dandã hic esse nominis cujusdam ellipsin, quæ cetero qui frequens in sacris est, conf. *Gloss. Phil. sacr. l. 4, Tr. 2. obs. x. n. 3.* ubi & hunc locum allegat, vocemque *malis* cum Jun. & Trem. subintelligit; dissentiunt verò in supplenda voce elliptica. Quæritur ergò quænam ex allegatis rectiùs hic subintelligenda fuerit? Non placet nobis (1.) vox *rebus*, quia nimis generalis & levis est: neq; (2.) vox *divitiis*: siquidem æqui pollentes proximè sequente v. 7. rationis loco citantur, cum dicitur: *terra ipsorum plena est argento & auro, & thesaurorum ejus non est finis*: neq; (3.) vox *præstigiis* s. *magiæ*: nam *præstigiis* sequens statim ratio voce עוננים proponit, quæ est à R. עני *obnubilavit*, *præstigiis usus est ad oculos hominum obnubilandos*: neq; (4.) vox *idolis*: nam & illa seq. v. 8. disertè inter rationes rejectionis numeratur, eodemq; & v. 9. pluribus Judæorum idololatria describitur. Putamus igitur, commodiùs hic subintelligi vocem *malis*, s. סרה h. e. *perverseitate* s. *prævitiate* s. *contumacia*, conf. *Jl. i. 5. ut sc. verbis hismet: quia pleni sunt malis præ Oriente*, generale quoddam rejectionis inductivum præmittatur, dein verò species subjiciantur sc. *præstigiæ*, *divitiarum abusus* & *inexplebilis cupiditas*, *idololatria* &c. Eadem versiones (2.) ex parte commonstrant, vocem קדם majus quid inferre, quàm *olim* vel *ante* vel *à principio*, prout quidem Vulg. & Chald. eandem vertunt, adeoque significare *Orientem*, & præfixum insinuare comparisonem & per præpositionem *præ* verendum esse q. d. *pleni sunt magis quàm Oriens*. Quomodo & accipitur *Pf. 18. 18; Pf. 45. 8. &c.* Confirmamus hoc collatione sequ. rationis clarioris, qua Judæi dicuntur *præstigiatores sicut Philistæi*. Quæ admodum enim se habet vox ultima כפלושתים in secundo rejectionis inductivo, ita & vox ultima קדם in primo; ibi vero per פלושתים notatur Natio Philistæorum; E. & hic per קדם indigitatur *Oriens*: s. בני קדם h. e. *filiis Orientis*, ceu Kimchi rectè exponit, h. e. *Orientalis* sc. *Aramæi*,
Syri,

Syri, Philistæis contradistincti. Sicut enim Philistæi Judæorum erant vicini ab occidente, ita Syri ab Oriente, conf. Isai. 9. 12. A malis ergo vicinis malos Judæi mores artesq; didicerunt, ita ut Occidentalibus quidem essent similes, Orientales verò longe etiam superarent.

§. 3. Qv. (2.) quoniam in tertio rejectionis inductivo sunt נכרים נכרי, h. e. nati alienigenarum, in quibus Judæi, rejecto Messie cultu, הטהרו, h. e. sufficientiam s. complacentiam habuerunt s. cum applausu acquisiverunt s. satis se habere putarunt? conf. 1. Reg. 20. 10. & Job. 27. ult. item, Targ. in Job. 1. c. & Thr. 2. 15. Majori verò contentione circa hanc rationem in designandis alienigenarum natis digladiantur. Nam (1.) quidam hoc de connubio cum alienigenis, quarum filii poterant alienigenæ appellari, interpretantur. Alii (2.) de multitudine nothorum. Nonnulli (3.) cum Hieron., de vitio Sodomitico, quod Judæi fuerint ἀποενοχισται, de quibus 1. Cor. 6. 9. & pueris alienigenarum ad id coemtis more gentium vicinarum adhæserint, conf. Isai. 1. 10. Alii (4.) per נכרים נכרי ipsas intelligunt gentes externas, quorum moribus & vitiis delectati fuerint Judæi: quomodo & phralis huic planè similis כרי כרי Isai. 60. 10. c. 61. 5. Pl. 18. 45. 46. & alibi ipsos notat alienigenas. (5.) Ebræi quidam metaphoricè designari putant libros, doctrinas & instituta gentium. Et hanc sententiam à Grotio quidem citatam, sed insuper habitam, probat in Bibl. illustr. ad h. l. B. Calovius dicens: Rectè Ebræi per filios alienorum intelligunt doctrinis gentium institutos. Idem quoq; Lutherum sensisse, ita h. l. reddentem: machen der fremden Kinder viel (quibus enim delectamur, horum certè numerum augeri facimus) glossa marg: arguit: das sind Kinder der der falschen Lehr und Abgötterei etc. Deniq; (6.) ut alias nunc taceamus, B. Varenius Comm. in Isai. h. l. rejectà omnino primâ tertiâq; interpretatione, ceterisq; non memoratis, generalius hic verba sumit pro instrumentis s. insolentia s. luxuria s. idololatria à Natione aliena inventis & in Nationem Judaicam magno applausu introductis, quorum catalogus seq. cap. 3. v. 16. leqq. exhibetur; ubi & hodiernos Germanorum mores merito corrigit, quorum pars magna, quicquid Gallicanæ levitatis & luxuriæ vident (Germ. Wodellen und Trachren) ita amplexantur, ut iisdem applaudant, atq; ita revera cum Judæis sint משפיקים. Nos proximè præcedentem sententiam præferimus, ita tamen ut hanc non improbemus, sed includamus, h. l. non acquisiverunt Judæi doctrinæ Messie ex Zion egressæ (sicut gentes, ad Ecclesiam ejus confluentes, in eadem illa Messie doctrina semitisq; sufficientiam & complacentiam habent, ita ut eidem applaudant v. 2 & 3.) sed rejecto Messia ejusq; doctrina, lumine & semitis v. 5. externa omnia præferunt gentiumq; seductorum institutis, doctrinis & inventis & consequenter moribus vitiisq; cum applausu adhærent &c.

תוספתא RESPONDENTIS

QV. Cur Israëlita Num. XI. 4. s. coll: cum Exod XVI. 3. carnis esum
in deserto abs Mose ardentissimò planè desiderio inter lacrymas po-
stulaverint, cum illi non tantùm ex Ægypto multa secum animalia,
ovès & boves, abduxerint Exod. XII. 38. &c. sed & tam in medio
itineris pecore nondum destituti fuerint: potum enim pro illo po-
stulabant Exod. XIII. 3. quàm circa finem pecoribus abunda verint.
Num. XXIII. 4. 16. 26? Ego pro ingenii modulo, super hac quæsti-
onè, monitù Quorundam, sententiam dicturus meam existimo,
rem illam, nondum hæctenus, quantum quidem scio, ventilatam,
non carere dubio. Dico tamen (1) oves & boves ex Ægypto
adductos in molestissimo & longinquo illo itinere, per desertum
& loca planè arenosa facta, partim non adeo per generationè cre-
visse, partim sive ob diversitatem sive ob raritatem pascuæ tractu
temporis defecisse, ita ut numerus animalium non tantus re-
manserit, quantum cœtui sufficeret tantò rectius cibando (2) Pro
quibus alimenta postularunt, videri fuisse jumenta, quibus ad iter
commode perficiendum utebantur (3) reliquis pecudibus, quæ
circa finem itineris superstibabant, pepercisse illos, ut in terram
promissam rectius colendam eas adducerent (4) Lyra (referente
id Polo sine Epicrisi in Crit. ad Num. XI. 4. s.) putare quidem Israëlitas
pepercisse pecori suo adhuc residuo propter avaritiam, carnesque
magis delicatas desiderasse, & hanc ob causam DEum, desiderio i-
psorù satisfacturum, coturnices misisse; Cæterùm an Deus avaritiæ
potius & luxuriæ populi sui, quàm defectui, certè lacrymis signifi-
cato Exod. XII. 4. 9. voluerit satisfacere, non immeritò dubitatur.

Ad Præstantissimum DN: PISTORIUM,

Auditorem meum, in Collegio Theol. Disputatorio privato,
super Aug. Conf. & Articulos cognatos agnatasq; con-
troversias, solertissimum svavissimumq;,
Post specimina Wittebergæ pridem publicè edita, jam quoq; ap. nos in
Collegio Prophetico - Exegetico publicè NYD responsurum!

Primus, AMICE, novo cathedram conscendis in anno.
Gratamur; PROSIT (a) sedulitatis honos!

Sed

Sed fac, principio medium conforme sit ipsumque
Exodium: felix sic novus annus erit:
Exo *Piflore*que mox *Pafitor* honorus eris.
Tunc acclamabo: Tibi, *Piffor*, munia (a) PROSINT,
PROSINT, quas PORTAS (b) *Pafitor* amatus, oves.
Interea votum gemines: O (c) SPIRITUS almae,
Ad fpires studio *Spiritu*que meo!

(a) *Anagr. PISTOR.*

(b) *Anagr. PASTOR.*

(c) *Anagr. PISTORIUS.*

L. Mg.

A. D. Habichhorst, D.

CArmina sunt dicenda, neget quis carmen Amico,
Quem Pietas, studium, vita modesta probant.
Arma virumque cano: PISTORIUS impiger alta
Pulpita conscendens, praelia docta parat.
Maeste animo. *Celebri* quae se sub *Praside* virtus
Exerit, en tandem! praemia larga dabit.
Utimur adversis, crescit sub pondere Palma,
Pax bellum sequitur, Pacis alumna quies.
Dum vires annique sinunt pugnabimus ambo,
Seriùs aut citiùs, pulchra corona manet.

*Paucis hisce metri Cl. Du. Resp. SS. Tb. Stud. Veterano laudatiss. Amico
conjunctiss. allibari affectus sinceritatem M. M. Q. gr. contestatur
M. J. HEIDEMANN.*

Quid labor assiduus valeat, quid mentis acumen,
PISTORI praesens pagina docta docet.
Dulcia divini scrutari oracula verbi
Haestenus una TIBI secula cura fuit:
Hinc potis es svavi populum sermone tenere,
Doctumque arguta solvere voce plicas.
Perge, sequetur honos, hi quem meruere labores,
Uberiorque aderit Gloria, Fama, Decus.

*Benevolentia ergo paucis hisce lineolis Nobil. ac clarè docto Du. Respon-
denti Amico suo olim & nunc Infucato gratulari voluit, debuit
MARTINUS HEIDEMANN.*

•(•)•

quàm Orientales populi, Syri: qvomodo &
meſt / den die gegen Morgen. Alii: Preſtigi
Chaldaeorum ſecuti: *Idolis* &c. Hæ verſiones ſa-
quidem (1) dandã hic eſſe nominis cujuſdam
qui frequens in ſacris eſt, conf. *Glaſſ. Phil.* ſac
ubi & hunc locum allegat, vocemqve *malis*
ſubintelligit; diſſentiunt verò in ſupplenda-
ritur ergò qvænam ex allegatis rectiùs hic ſu
Non placet nobis (1) vox *rebus*, qvìa nimis
neq; (2.) vox *divitiis*: ſiquidem æqvī pollent
v. 7. rationis loco citantur, cum dicitur: *ten-*
argento & auro, & theſaurorum ejus non eſt ſi-
ſtigis ſ. magiã: nam *preſtigiis* ſequeſ ſtati
proponit, qvæ eſt à R. עָן *obnubilavit, preſt-*
boninum obnubilandos: ineq; (4.) vox *idolis*
diſertè inter rationes rejectionis numeratu
pluribus Judæorum idololatria deſcribitur.
modiùs hic ſubintelligi vocem *malis*, ſ. סָרָה
vitate ſ. contumacia, conf. *Jai. i. 5. ut ſc. verbis*
malis præ Oriente, generale quoddam rejectio
mittatur, dein verò ſpecies ſubjiciantur ſc.
abusus & inexplebilis cupiditas, idololatria
nes (2.) ex parte commonſtrant, vocem
ferre, quàm olim vel ante vel à principio, p
Chald. eandem vertunt, adeoque ſignifica
xum inſinuate comparationem & per pr
tendum eſſe q. d. *pleni ſunt magis quàm Ori-*
accipitur Pf. 18. 18; Pf. 45. 8. &c. Confirmamur
rationis clarioris, qua Judæi dicuntur *preſti-*
Qvæmadmodum enim ſe habet vox ultima פָּלֵשְׁתִּי
nis inductivo, ita & vox ultima קָרָם in primo; ib
tatur Natio Philitæorum; E. & hic per קָרָם indig
h. e. filii Orientis, cen Kimchi rectè exponit, h. e.

treidens
us & alii
tendunt
cetero
bl. r. n. 3.
z Trem.
L. Qvæ
a fuerit?
levis eſt:
eqvente
lena eſt
vox præ
עוננים
ad oculos
ſeq. v. 8.
; & v. 9.
ur, com-
te ſ. præ
pleni ſunt
um præ-
vitiarum
n verſio-
quid in-
Vulg. &
, & præſi-
pre ver-
modo & p
one ſeqv.
Philitæi.
lo rejectio-
חַמֵּשׁ
בְּנוֹי קָרָם
Aramæi,
Syri,

